

Рядки з історії району

◆ З замітки в газеті «Сель-Роб», № 246, за 6 вересня 1931 р. «ТЕСЛУГІВ, повіт Дубно. У нас багато дармодідів, брехунів, паразитів і пансько-попівських охланників, що всисаються в тіло селянина та живуть його соками. Положення села майже безвихідне. З усіх боків недостатки, податки, додатки, господарка руйнується, злидні охопили всіх. Західна частина села знаходиться в тенетах Янковської, що визискує селян, як сама лише хоче. За випас, де, коли б вош лізла, то було б її видно за півверста, селяни в'яжуть по 10 кіп збіжжя від корови. В живих на лані заробляють по 2—2,50 злотих за 16—18 годин денної праці... Війт зі своїми прихвостями також на свою руку. Гмінна рада ухвалила й затвердила по 75 злотих для двох гімназистів, але їм цих грошей не виплачено, бо панове радні, може й пропили з війтом. Бояться вони свідомості селянської дитини, бо знають, що тоді скінчилось би їх панування. Зате гміна щороку посилає по 500—1000 зло-

тих до Варшави для студентів на папіроси».

◆ Районна газета «Соціалістичний шлях» 20 червня 1941 р. писала: «В селі Крупець нашого району за час панської Польщі передплата становила 7 примірників газет і журналів. В другому кварталі цього року тут передплачують 342 примірники. Село Срібно одержує тепер 186 екземплярів газет і журналів, а при панській Польщі тут одержували всього-навсього 2 газети і 1 журнал». А ось з іншої замітки в тому ж номері за 1941 р.: «В Червоноармійському районі було раніш 13 шкіл, з них жодної середньої, тепер — 28 шкіл, з них 2 середні, де навчаються понад 5 тисяч учнів, є клуби, кінотеатри, будинки культури, бібліотеки з великою кількістю книжок на різних мовах: українській, російській, єврейській, польській і інших». Нині ж бібліотеки більш як на дві третини заповнені російськомовними книжками.

◆ 15 травня 1945 р. у Червоноармійську відбуло-

ся засідання райвиконкому, на якому розглядався стан справ у промкомбінаті. За квартал тут виготовили 3 вози замість 25 запланованих, 5 парт із замовлених міською середньою школою 100, два місяці не виконувалося замовлення друкарні на виготовлення столів і реалів. Одержавши талони на виготовлення взуття, лікарі та вчителі по 4—5 місяців чекали виконання замовлення, але так і не дочекалися. На засіданні виконкому вказувалося, що промкомбінат міг би відкрити цехи по виготовленню цівів, граблів, вил та іншого сільгоспреманенту, а також по виготовленню іграшок, однак жодного цеху не було відкрито. Виконком діяв згідно з нормами тодішнього режиму: директора Пьорушкіна звільнили з роботи і справу передали в слідчі органи — «за невиконання квартального виробничого плану, за допущення випуску браку, за провал роботи».

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 15 травня.

Рядки з історії району

◆ Описуючи в 80-і роки минулого століття церковні парафії Волинської спархії, викладач Волинської духовної семінарії М. Теодорович залишив відомості й про Ситне. Церква на честь великомученика Дмитрія була дерев'яна, невідомо коли збудована, маловмістка, в 1871 р. оновлена. Копії метричних книг зберігалися з 1790 р. З 1861 р. діяла церковнопарафіяльна школа на 5 класів, у якій на час опису навчалися 13 хлопчиків. До парафії, крім Великого Ситного, належали Мале Ситне, Засів і Адамівка, до цієї ж парафії була приписана церква в Михайлівці [як записано, «в трьох верстах»]. З 1861 р. священником був Мойсей Стефанович Лапінський, з 1863 р. обов'язки псаломщика виконував Платон Степанович Богоський. На кладовищі існувала невелика дзвіниця, проводили влаштування у Світлу суботу. Подаються відомості й про землі, які належали парафії, — виміри в десятинах і сажнях. Слід зазначити, що казенна десятина складалася

з 2400 квадратних сажнів і в переведенні на теперішні одиниці виміру становила 1,09 гектара. Квадратний сажень приблизно дорівнює 2,1 квадратних метра. Отже, землі садибної, городньої і з садом було 7 десятин 987 сажнів [понад 7 гектарів], під церковним цвинтарем знаходилося 328 сажнів [близько семи соток], орних угідь в урочищах Клини, Ковалівщина і Рокитник — по 24 десятини, під хутором — 3 д. 388 с., під кущами — 2 д. 2067 с., сінокоісних угідь — 3 д. 496 с. Цією землею в таких розмірах, судячи з проекту плану, що існував, парафія Ситного користувалася з 1848 р. Орні угіддя лежали за версту від церкви.

◆ У 1951 р. колгоспи у Козині, Гранівці, Дубинах, Савчуках об'єдналися в один, який став називатися «Ленінський шлях», з 1992 р. — «Нива». Уже 24 роки це господарство очолює Г. Заць.

◆ У 1953 р. вперше в районі найвищі нагороди СРСР — ордени Леніна —

були вручені свинаркам У. Пасічник [Гаї-Лев'ятинській] і Н. Шишко [Солонів]. У 1972 р. звання Героя Соціалістичної Праці присвоїли бригадиру тракторної бригади колгоспу «Маяк» А. Олієвському.

◆ У листопаді 1968 р. у Підзамчому було відкрито пам'ятник Герою Радянського Союзу М. Четвертному. У церемонії брали участь сестра Михайла — Олександра Махіна, земляки з Кадія Костромської області. На мітингу виступили голова колгоспу імені 17 Вересня А. Черевко, секретар комсомольської організації В. Герзун, перший секретар райкому партії І. Плохой та ін. Отже: це було 25 років тому.

◆ У 1983 р. футбольна команда району «Сокіл» стала чемпіоном області. Тренером наших спортсменів був Н. Демчук, результативно грали Ю. Підпалюк, О. Гіль, В. Візельман, Ю. Данилиха, ворота захищали І. Бойчук, Г. Мельник.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 16 червня.

Рядки з історії району

◆ На території, де тепер Стоянівка, поселення існувало майже 2 тисячі років тому. Це засвідчив знайдений тут свого часу скарб римських монет перших сторіч нашої ери.

◆ 19 червня (1 липня) 1863 р. в Радивиліві відбулася сутичка між царськими військами і учасниками Польського повстання. Повстанцями керували Францішек Городинський, Юзеф Висоцький і Юзеф Міневський. З них 104 загинули, в т. ч. Ф. Городинський, 22 дістали поранення, 71 чоловік потрапив у полон. На кладовищі в Радивиліві є могила полеглих, з меморіальною плитою, встановленою у 30-і роки. Ось як писав про цю сутичку помічник начальника повітової поліції в Радивиліві генерал-губернатору М. Анненкову (переклад з російської): «О п'ятій годині ранку раптом жителі закричали, що інсургенти [повстанці — В. Я.] вже вступили в містечко з того боку, з якого вони зовсім не очікувались, куди вмить кинулась піхота і кавалерія, і зав'язався бій у самому ринку міста, який продовжувався півгодини часу, нарешті, сильною атакою піхоти інсургенти були витіснені за містечко, де в передмісті Лев'ятин продовжувалася перестрілка більше шести годин». Отже, це сталося 130 років тому.

◆ 95 років тому, 27 жовтня (8 листопада за новим стилем) 1898 року в Башарівці тодішньої Радивилівської волості Волинської губернії народився українсь-

кий письменник Микола Лесянко, автор трилогії «Нагора», роману «Крюйспеленг», оповідань на шахтарські теми. Помер 30 років тому, 6 серпня 1963 року в Харкові.

◆ Навесні 1944 р. німецька механізована частина по ремонту бойової техніки вивантажилася на станції Рудня-Почаївська і вирішила далі просуватися шосейною дорогою, що значилася в напрямку на Почаїв ще в старих російських картах. Цю дорогу через Пляшеву (нині Жовтине) почали брукувати до першої світової війни з нагоди очікуваного приїзду царя, але мало що зробили. Отож німецька колона за Пляшевою застряла у весняному бездоріжжі. Тут і була оточена підрозділом Червоної Армії. Німців забрали в полон, техніка залишилася без нагляду. Селяни стали знімати цінні речі і розносити по своїх дворах. Але прийшли солдати, влаштували побиття людей — і ті мусили повернути «трофеї». Особливо дісталось тому, хто впровадив радіостанцію, — його звинуватили в зв'язках з УПА, отож дали волю гурьбій силі. Через кілька років побитий помер. На базі німецької частини створили в Пляшеві майстерню з ремонту радянських танків. Згодом на місці майстерні була заснована тракторна бригада колгоспу. [Повідомив М. Кошицький].

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. —
7 квітня.

Рядки з історії району

◆ У районному історичному музеї з'явився цікавий документ, виданий 1818 року на ім'я колишнього парафіяльного священика села Крупця Федора Жигальського. На гербовому папері, скріпленому печаттю, зокрема, написано (переклад з російської): «Після благополучного, з допомогою Всевишнього, закінчення війни з французами, благовогодно було його імператорській величності, Всемилостивішому Государю нашому, поміж іншими милостями, дарованими всім взагалі вірним його підданним, відзначити Духовенство особливим знаком Великомоначшого свого благовоління і вдячливості... Хай носить на грудях своїх, починаючи від верховного Пастиря, включно до священика, спеціально заснований хрест з написом 1812 року».

Якими могли бути заслуги отця Федора! У відомому описі церков та парафій Волинської єпархії, зробленому в 80—90-і роки минулого століття М. І. Теодоровичем, знаходимо відомість, що ієрей Федір Жигальський був у Крупській парафії останнім уніатським [греко-католицьким] священиком, служив 8 років, але й після 1796 р., коли відбулося приєднання уніатських парафій до православної церкви, не побажав перейти в православ'я, залишався в Крупці уніатським священиком без парафії, задовольняючи духовні потреби тієї частини своєї пастви, яка продовжувала вважати себе греко-католиками.

Отже, цар Олександр I зважив за можливе відзна-

чити хрестом і уніатського священика, який, очевидно, благословляв російських воїнів, коли ті під командуванням генерал-лейтенанта Ессена прийшли 15 серпня 1805 р. до Крупця і збиралися далі йти (на битву) за маршрутом Броди — Золочів — Хрестівці — Ландегут — Колварія.

◆ З 11 листопада 1917 р. у Радивиліві діяв ревком 32-го армійського корпусу на чолі з М. Чигиринським. Комітет містився в будинку бібліотеки гарнізонних зборів.

◆ У 1925 р. 853 жителів Крупця, а також жителів ще восьми населених пунктів Крупецької гміни обслуговував лише один лікар. Серед населення лютували хвороби, епідемії, була висока смертність. Наприклад, улітку 1932 р. у Крупці померло від дизентерії понад 50 чоловік.

◆ У 1941 р., до початку війни, через залізничну станцію Радивилів [Радзивилів] курсували такі поїзди: Львів — Київ, Львів — Вільно (тепер Вільнюс), Кременець — Красне, Радивилів — Красне. Поїзди на Київ, Вільно і Львів спиналися в Радивиліві на півгодини, інші — на 10—15 хвилин.

◆ У 1954 р., після злиття колгоспів «Перемста» [Пляшева] і «Зоря комунізму» [Острів] з'явився колгосп імені Богдана Хмельницького.

◆ У 1958 р. у Козині райхарчопром виробив 930 тонн борошна і 73 тисячі декалітрів пива, виготовляв також безалкогольні напої.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. —
30 червня.

Рядки з історії району

◆ Розвиток Радивилова в минулому великою мірою пояснювався його розташуванням при кордоні Російської імперії. А опинилося містечко в складі цієї держави після третього поділу Польщі, в 1795 р., увійшовши до Кременецького повіту Волинського намісництва (з грудня 1796 р. — Волинської губернії). Кордон проіснував до першої світової війни, тобто 119 років. Протягом цього часу сусідні Броди були в Австрії, з 1867 р. — в Австро-Угорщині. У 1911 р. через митницю в Радивилові було вивезено товарів на 6,2 млн. рублів і ввезено майже на 5 млн. Експортувалися: хліб, худоба, шкіри, лісоматеріали, хутра, вовна, пух, льон, завозилися: машини, знаряддя праці, мануфактура, фарби, музичні інстру-

менти, вина тощо.

◆ 1 листопада 1846 р. царський уряд прийняв постанову «Про призначення в м. Радзивилів поліцейських чиновників у військовому чині», де говорилося: «Государь император высочайше соизволил: В м. Радзивилове иметь полицейского чиновника в военном чине — и согласно сему нынешнего полицейского чиновника титулярного советника Масловского, в награду отлично-усердной и полезной службы его по настоящей должности, переименовать в прежний военный чин и затем произвести в майоры с состоянием по армии» [Центральний державний історичний архів у Києві, ф. 442, оп. 1, сп. 6473, арк. 27].

◆ 15 жовтня 1856 р. у Козині згоріла винокурня

поміщика Тарнавського. У липні 1887 р. згорів такий же завод князя Урусова в Радивилові.

◆ 80 років тому, 31 жовтня (за новим стилем 13 листопада) 1913 р. в Радивилові народився відомий український композитор Герман Леонтійович Жуковський. У його творчій спадщині — 10 опер, 4 балети, хорові поеми, кантати і ораторії, романси, пісні. Серед найбільш відомих творів: опера «Марина» (за поемою Т. Шевченка), балети «Лісова пісня» (за драмою-феєрією Лесі Українки), «Ростислава» (за мотивами казок та легенд), пісні на слова Лесі Українки, М. Рильського, П. Тичини, А. Малишка, О. Новицького.

Підготував В. ЯЦУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 20 лютого.

Рядки з історії району

◆ Після угоди від 28 червня 1569 р. (Люблінська унія), в результаті якої Польща і Велике князівство Литовське об'єдналися в одну державу — Річ Посполиту, волинські міста (так було за документами) Козин, Крупець і Радзивилів, які раніше перебували в складі Великого князівства Литовського, увійшли до Кременецького повіту Речі Посполитої. І були тут до 1795 р., тобто 226 років, після чого потрапили до Російської імперії.

◆ З матеріалів районного історичного музею (у пе-

рекладі з російської):

«Свідоцтво. Арсеній Федорович Мандзюк, селянин с. Карпилівки Дубенського повіту Волинської губернії, народився 1902 р., місяця березня, 2 дня, православний за вірою, успішно закінчив курс в Срібненській однокласній церковно-парафіяльній школі, про що й видане йому від Дубенського повітового відділення Волинської єпархіальної училищної ради сіє свідоцтво з прикладенням казенної печаті. 1913 року, місяця липня, 19 дня. Представник відділення протоіерей

(підпис), члени відділення [підписи]». З нагоди 300-річчя дому Романових свідоцтво оформлене портретами всіх російських царів.

«Посвідчення. Дано се випускнику Радзивилівського двокласного Народного училища Івану Яковлеву ДЕМЧУКУ в тому, що програма викладання в Радзивилівському двокласному Народному училищі відповідає програмі викладання в двокласних міських училищах Міністерства Народної Освіти, про що Педагогічна рада Радзивилівського

двокласного Народного училища підписом і прикладенням училищної печаті засвідчує. 19 грудня 1914 року, № 148. Завідуючий училищем Т. Шудрая, законуючий священник (можливо — І. Петровський, прізвище прочитується погано), вчителька Н. Петровська, вчителька З. Гринчук».

◆ З 1955 р. цукрові буряки, які раніше сіяли в господарствах Козинського району, почали вирощувати і в Червоноармійському.

Підготував
В. ЯЦУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 3 квітня.

Рядки з історії району

◆ Після угоди від 28 червня 1569 р. (Люблінська унія), в результаті якої Польща і Велике князівство Литовське об'єдналися в одну державу — Річ Посполиту, волинські міста (так було за документами) Козин, Крупець і Радивилів, які раніше перебували в складі Великого князівства Литовського, увійшли до Кременецького повіту Речі Посполитої. І були тут до 1795 р., тобто 226 років, після чого потрапили до Російської імперії.

◆ З матеріалів районного історичного музею (у пе-

рекладі з російської):

«Свідоцтво. Арсеній Федорович Мандзюк, селянин с. Карпилівки Дубенського повіту Волинської губернії, народився 1902 р., місяця березня, 2 дня, православний за вірою, успішно закінчив курс в Срібненській однокласній церковно-парафіяльній школі, про що й видане йому від Дубенського повітового відділення Волинської єпархіальної училищної ради сіє свідоцтво з прикладенням казенної печаті. 1913 року, місяця липня, 19 дня. Представник відділення протоієрей

[підпис], члени відділення [підписи]». З нагоди 300-річчя дому Романових свідоцтво оформлене портретами всіх російських царів.

«Посвідчення. Дано се випускнику Радзивилівського двокласного Народного училища Івану Яковлеву ДЕМЧУКУ в тому, що програма викладання в Радзивилівському двокласному Народному училищі відповідає програмі викладання в двокласних міських училищах Міністерства Народної Освіти, про що Педагогічна рада Радзивилівського

двокласного Народного училища підписом і прикладенням училищної печаті засвідчує. 19 грудня 1914 року, № 148. Завідуючий училищем Т. Шудрая, законучитель священник (можливо — І. Петровський, прізвище прочитується погано), вчителька Н. Петровська, вчителька З. Гринчук.

◆ З 1955 р. цукрові буряки, які раніше сіяли в господарствах Козинського району, почали вирощувати і в Червоноармійському.

Підготував
В. ЯЩУК.

Рядки з історії району

◆ Автор слів національного гімну «Ще не вмерла Україна» Павло Чубинський у 1869—1870 рр., як керівник етнографічно-статистичної експедиції Російського географічного товариства, перебував у наших краях. Це відображено в матеріалах експедиції, видрукованих у Петербурзі в 1872—1878 рр. («Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край»). Зокрема, було записано говірку й жителів села Козина.

◆ У 1832 р. в Сестрятині освятили новоспоруджену дерев'яну церкву Миколи Чудотворця. Парафіян було 853 душі (в 70-і роки). У той же час у селі жили й 13 римо-католиків та 16 євреїв. Православним свячеником був Адам Лукич Левицький (з 1873 р.), псаломщиком — Филімон Миколайович Гаськевич (з 1870 р.).

◆ В минулому і на початку ХХ століття в Радивиліві жили й були тут поховані такі російські сановники: князь Вадбольський

Петро Олексійович [24.5. 1831 — 12.10.1885], генерал-лейтенант прикордонної варті Лазовський Петро Тимофійович [1842—1910], генерал-майор Крамер Олександр Федорович [1800—1871], надвірні радники Солодов Олексій Олександрович [1765—1822], Урсин-Немцевич Петро Петрович [1823—1889], колезький радник Малишев Андрій Іванович (помер 1881). Серед похованих на міському кладовищі поляків: Зенон Янковський [1808—1895], Костянтин Собанський [1826—1898], Тадеуш Стшеме [1840—1891], Дорота Славішевська з Янковських [1818—1908]...

◆ Наприкінці ХІХ ст. в Теслугіві існувала добротна кам'яна будівля на підвищенні (споруджена свого часу Марією Мнішек як ратуша), тут розміщалися Теслугівське волосне управління, гуртожиток для учнів місцевого однокласного народного училища (існувало з 1879 р.) і сільська пошта.

◆ Після того, як за Ризьким договором 1921 р.

наш край опинився у складі Польщі, в Радивиліві оселилися 60 осадників. Їм та місцевому костелу влада передала 1500 га. У 30-і роки було споруджено новий костел (за сприяння землевласника Янковського), нині в цьому приміщенні — спортшкола.

◆ На початку 1959 р. у зв'язку з укрупненням районів частина Козинського (села Вовковиївської зони) відійшла до Демидівського, а відтак — Млинівського району, але більшість сіл і сам райцентр Козин стали складовою Червоноармійського району.

◆ Птахорадгосп у Крупці існує з 1969 р. Його створили на базі місцевого колгоспу «Комуніст».

◆ У 1975 р. на місці загибелі Героя Радянського Союзу Павла Стрижака поблизу Опарисів (загинув 28.III.44) було відкрито йому пам'ятник. У 1982 р. бронзове погруддя (скульптор Куликов) перенесли на подвір'я СШ № 2.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 3 квітня.